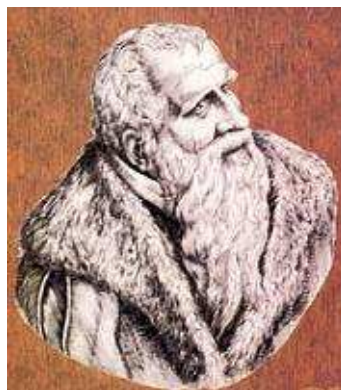

Jiří Melantrich z Aventina

Významný český tiskař a nakladatel. **Jiří Melantrich z Aventina** vybudoval v Praze v polovině 16. století, tedy sto let po Gutenbergově vynálezu knihtisku, velký tiskařský a nakladatelský podnik evropského významu. V letech 1547-1580 vydal více než 200 tisků převážně náboženské a naučné literatury, a to zejména v češtině, němčině a latině. Věnoval se i tisku humanistické literatury a latinských básnických sbírek a také různých příruček a slovníků, sněmovních akt a právnícké literatury. Vydával ale také levné knížky určené k lidové četbě, snáře, kalendáře, pranostiky i jednotlivé modlitbičky. Jeho knihy se vyznačovaly vkusnou úpravou, odborností, jazykovou úrovní a obrazovou výzdobou, jejich předností byla kvalitní sazba a její uspořádání, použití ozdobných prvků, kombinace a výběr různých druhů písma a zvláště sazba titulních stran. Náklady jím vydávaných knih byly na tehdejší dobu neobvykle vysoké, pohybovaly se v počtu tisíců kusů a časté byly i reedice již vyprodaných titulů.

Po celý život vystupoval jako utrakvista tolerantní ke katolictví. V období národního obrození se pro emancipující se českou společností stal jedním ze vzorů vzdělaného a podnikatelsky úspěšného člověka s humanistickým rozhledem, který svůj život spojil s vydáváním českých knih. Na pamětní desce umístěné na radnici v jeho rodišti je uveden titulem „arcitypograf český“.

Datum jeho narození není přesně známé. Podle Veleoslavínova kalendáře se narodil v roce 1511 v Rožďalovicích u Nymburka. Pocházel z nezámožné české utrakvistické rodiny a původně se jmenoval Jiří Černý Rožďalovický. O jeho dětství a mládí se neví prakticky nic... Své příjmení si později změnil, podobné polatinštění jména bylo v té době běžné. První zmínka o jeho životě se objevuje až v roce 1534, kdy studoval na pražské univerzitě a získal titul bakaláře. Pravděpodobně studoval dále i na univerzitě ve Wittenbergu. Další zmínka o něm je z roku 1542, kdy se vrátil po 7 letech pobytu v Norimberku do Čech a pracoval jako korektor v prostějovské tiskárně Jana Günthera. Je velmi pravděpodobné, že poznal provoz některé velké tiskárny jako byla Frobenova tiskárna v Basileji. Dokládá to jeho znalost typografie a tiskařského řemesla a také zkušenost s nakladatelskou činností a její organizací.

V roce 1546 se stal společníkem pražského tiskaře Bartoloměje Netolického a po jeho smrti podnik převzal, rozšiřoval a zdokonaloval. První tiskárna v Praze vznikla již v roce 1488, v době, kdy Melantrich přišel do Prahy jich pracovalo deset, další vznikaly a tiskaři se označovali jako "mistři svobodného umění impresorského".

Velkou pozornost věnoval novému vydání české bible, tzv. **Bible Melantrichovy**, kterou vydal v roce 1549. Tisk bible byl tehdy pro tiskaře prestižní záležitostí a kompletní vydání bible v českém překladu z latiny bylo sice výhodné, ale příprava a tisk byly nákladné. Netolický na ni poskytl své finanční prostředky a díky svému vlivu získal u panovníka důležité privilegium na tisk a výsadní prodej bible po dobu deseti let. Po smrti Netolického Melantrich celý podnik převzal, přestěhoval jej z Malé Strany na Staré Město a dále rozšiřoval a zdokonaloval.

V roce 1556 vydal druhé vydání své bible v mimořádně vysokém nákladu, protože roku 1559 končila platnost privilegia na výsadní prodej. Vydání bylo opatřeno novým titulním listem. V následujícím roce mu byl udělen šlechtický titul. Jeho erb nesl heslo "Nec igni cedit nec ferro". ("Nepodlehne ohni ani meči").

V roce 1562 vyšlo nejméně devatenáct publikací a to byl největší doložený počet titulů vydaných v jeho tiskárně v jediném roce. Mezi nimi bylo i první české vydání rozšířeného a přepracovaného **Mattioliho "Herbáře"**, který do češtiny přeložil Tadeáš Hájek z Hájku. Německá verze „Herbáře“ pak vyšla v roce následujícím. Vydání herbáře bylo promyšlenou a dobře organizovanou akcí. Souběh českého a německého vydání pokryl prakticky celý knižní trh ve střední Evropě. Knihy byly tehdy prodávány nsvázané přímo v tiskařských provozovnách nebo prostřednictvím knihářů, ale také na výročních trzích. V té době již existoval specializovaný knižní veletrh ve Frankfurtu nad Mohanem, kterého se Melantrich prokazatelně zúčastňoval.

Nejvýznamnější knihou roku 1564 byla Vřesovcova kniha "Práva a zřízení zemská království Českého". V dalších letech vydával jen běžné tituly, zato se intenzivně se věnoval práci v městské radě Starého Města pražského a přestavbě renesančního domu "U dvou velbloudů" v Kunešově (nyní Melantrichově) ulici, ve kterém bydlel a kde také sídlila jeho tiskařská dílna. Tento dům byl zbořen na konci 19. století. Příčinou útlumu jeho aktivity byl také odchod arciknížete Ferdinanda do Tyrol. Tím Praha až do příchodu dvora Rudolfa II. ztratila charakter rezidenčního města a významné osobnosti spíše přitahoval dvůr Maxmiliána II. ve Vídni.

Další vydání bible z roku 1570, dedikované císaři Maxmiliánovi II., patří svou typografickou a výtvarnou úrovní k nejlepším českým tiskům. Bible byla vybavena novým indexem a rejstříkem a v dřívějších vydáních použité dřevořezy byly zcela nahrazeny novými, které pro toto vydání vytvořili přední umělci. Proto svou typografickou a výtvarnou kvalitou patří k nejlepším českým tiskům vůbec.

V roce 1576 se jeho dcera Anna provdala za profesora pražské univerzity **Daniela Adama z Veleslavína**, který se jako Melantrichův společník ujal řízení tiskárny.

Melantrich zemřel 19. listopadu 1580 a je pochován v Betlémské kapli. Jeho podnik zdědil nezletilý syn Jiří, který je sice v roce 1584 po dosažení plnoletosti převzal, ale brzy se zadlužil, a když v roce 1586 zemřel, přešla tiskárna zcela do rukou hlavního věřitele Daniela Adama z Veleslavína, který v díle Melantrichem započatém významně a úspěšně pokračoval. Stejně jako Melantrich, i Daniel Adam představoval nejvýznamnějšího tiskaře své doby a tak celé jedno století v dějinách naší literatury a písemnictví je nazýváno dobrou Veleslavínovou.

Zpracoval: ing. Jiří Valenta